

A rješenje i ne možemo naći u suvremenom stanju jer je s jezičnoga gledišta svejedno nazvali mi tu državu Pruskom ili Prusijom. Jest da je preobrazba česta u nazivima zemalja, ali postoje i drugi načini, već u susjednim državama: Austrija, Italija, Slovenija, Jugoslavija, Srbija pa Makedonija... Kao Prus imamo Rus, a nije Ruska, nego Rusija. Od suvremenih država -ija imaju još Armenija, Australija, Belgija, Bjelorusija, Bolivija, Britanija, Estonija, Etiopija, Gambija, Gruzija, Indija, Indonezija, Kenija, Kolumbija, Letonija/Latvija, Liberija, Libija, Malezija, Mauritanija, Mikronezija, Moldavija, Mongolija, Namibija, Nigerija, Sirija, Tanzanija, Zambija. Iako nisam kritički razmatrao nazive tih država, pogotovu ne u odnosu onih sa -ska, ipak teško bi se moglo reći da bi se poredbom mogla dati prednost liku Pruska. On bi mogao imati prednost ako je stariji i ima bolju tradiciju, pogotovu s obzirom na dijalekatni naziv Prajska. Rješenje dakle može dati tradicija. Treba ispitati kakva je hrvatska tradicija pa kamo ona prevagne, tamo bi trebala prevagnuti i prednost.

Akademijin je rječnik prvi rječnik za kojim se u takvim prilikama poseže. On uopće nema Pruska, nego samo Prusija s prvom potvrdom iz 15. stoljeća iz Glavinićeva Cvita, zatim iz Gundulićeva Osmana, Kačićeva Razgovora, i dvije iz Tominkovićeva Života

Klaićev Rječnik stranih riječi nema

posebno ime te države, ali pod Prus ima samo Prusija, ali kaže "isp. Prajz", pod Prajz kaže samo Prus, ali s. v. Prajs ima Prajska i kaže da je to književno Pruska, Njemačka. Dakle, tu smo ostali na istome.

Benešić ni u Rječniku hrvatskoga književnoga jezika ni u Hrvatsko-poljskome rječniku nema tih riječi.

Gledajući u pravopise, prvi put nalazimo ime te države u novosadskome pravopisu, i to samo Prusija. Anić-Silićev pravopis ima poseban Rječnik vlastitih imena, ali Prusije ni Pruske nema.

Pogledamo li u enciklopedije i leksikone, onda ćemo u Leksikonu Minerva iz 1936. naći samo Pruska. Tako ima i 3. izdanje Opće enciklopedije LZ, a i Hrvatski opći leksikon, što je i razumljivo jer je on očito rađen s velikim osloncem na Opću enciklopediju.

Iz radoznalosti sam pogledao kako je u srpskome književnome jeziku i vidio jednako kolebanje. Ristić-Kangrgin rječnik iz 1928. ima samo Pruska, Vujaklijin Leksikon stranih reči i izraza iz 1954. samo Prusija, a Jezički priručnik iz 1991. "Pruska (bolje) i Prusija".

Kad je tako, teško je donijeti normativnu odluku. Ona se može postići samo konkretnim ili prešutnim dogovorom povjesničara, zemljopisaca, jezikoslovaca i leksikografa. Do tada neće biti pogriješno kako tko upotrijebio.

Stjepan Babić

OSVRTI

JE LI SVEJEDNO GOVORIM LI ILI PRIČAM?

U novije doba primjetan broj mladih govornika hrvatskoga jezika često rabe glagol *pričati* u izričajima u kojima se u standardnom

hrvatskom rabe glagoli *govoriti* ili *razgovarati*. To se događa pod utjecajem njihova šatrovačkoga govora u kojem su proširene sintagme poput: *pričati hrvatski, ne pričati engleski, možemo pričati telefonom*. Širenje glagola *pričati* na račun glagola *govoriti* uzelo je u šatrovač-

kome takva maha da se pojavio čak i oblik: *'propričati'* u značenju *'progovoriti'* (*Ja sam propričala s jedanaest mjeseci*). U malom ispitivanju stotinjak studenata kroatistike nije prihvatilo takav oblik ni kao šatrovački govor, no prije upozorenja nisu bili osjetljivi na izraze poput *'pričati njemački'* ni u hrvatskome standardnome jeziku, a naročito ne u substandardnom.

Budući da zamjena glagola *govoriti* glagolom *pričati* prodire i u javna glasila, potrebno je istaknuti zašto to nije poželjno u standardnome hrvatskome jeziku. Postoji još jedan razlog zašto je važno razgraničiti upotrebu glagola *govoriti* i *pričati*: njih neprikladno zamjenjuju i studenti koji uče hrvatski kao strani jezik, iz drugih razloga (npr. budući da se *to tell the story* prikladno prevodi na hrvatski kao *'pričati priču'*, zamjenjuju engleski glagol *tell* hrvatskim *pričati* i u izrazima kao *to tell the truth* - *'pričati istinu'* umj. *'reći istinu'*, *do what I tell you* - *'radi što ti pričam'*, umj. *'radi što ti govorim, tj. učini što ti kažem'*).

Glagol *govoriti* ima brojna značenja, od kojih ga neka povezuju s glagolom *pričati*, a to su: usmeno iznositi, priopćavati što (poruku) riječima, kazivati, razgovarati'. Budući da se značenje glagola *govoriti* i *pričati* u standardnome hrvatskome jeziku preklapa i da se u nekim kontekstima mogu oba upotrijebiti, jedan bi se u takvim kontekstima izgubio da se ni malo ne razlikuju (kao što se to događa šatrovačkome) jer dvije riječi posve istoga značenja nisu poželjne za jezično sporazumijevanje. To nije slučaj jer su oni bliskoznačnice, a ne istoznačnice. To se jasno vidi u primjerima *naučiti govoriti* i *naučiti pričati*, gdje je riječ o dvije različite radnje – u načelu svi hrvatski govornici nauče govoriti bez svjesnoga učenja u prvih nekoliko godina života, no pričati (osim darovitih pojedinaca) uče svjesno, i u školi, i ne nauče svi. Pričanje je ovdje vrsta govornoga izražavanja. Zamjena

glagola *govoriti* glagolom *pričati* onemogućila bi razlikovanje samoga čina govorenja i vrste govornoga izražavanja.

No i u potpuno istom kontekstu, kad se oba glagola odnose na istu stvarnost, odabir jednoga ili drugoga stavlja težište na sam čin ili ono o čemu se govori. Naime, glagolu *govoriti* temelj je sama radnja ili sposobnost govora (usmenoga kazivanja). Stoga se u izrazima gdje je važno istaći sam čin govorenja, tehniku govorenja ili izgovor javlja isključivo *govoriti*: *govoriti čisto*, *govoriti kroz nos*, *govoriti gluhom*, *govoriti u pero*, *govoriti glatko*, *nemoj govoriti*. Isto je tako i s izrazima u kojima je važno istaći govornu sposobnost: *naučiti govoriti*, *govoriti francuski*. Ni u jednom od tih značenja nije ga moguće zamijeniti glagolom *pričati*.

U glagolu *pričati* ističe se ono o čemu se govori ili što se govori, a to je priča, događaj, zbivanje. Stoga se priče pričaju. U izrazima *pričati Markove konake*, *pričam ti priču*, *ljudi pričaju*, *priča se*, *(to) on samo priča*, *neka pričaju*, *priča se naveliko*, *pripovijeda se*, govori o događajima, zbivanjima... To znači da ta dva glagola mogu iskazivati različitu stvarnost.

Ako učiteljica kaže da u zadnjoj klupi Nika i Vina govore dok ona objašnjava gradivo umjesto da slušaju, izjavljuje da rade što ne bi trebale. No ako kaže da djevojčice u zadnjoj klupi *pričaju* dok ona objašnjava gradivo umjesto da je slušaju, izjavljuje da rade što ne bi trebale pretpostavljajući da se zabavljaju onim o čemu govore.

Drugi primjer – rečenice *Pričala je o sebi na hrvatskome* ili *Govorila je o sebi na hrvatskome* mogu priopćavati o istoj situaciji, no moguće je i da je strankinja koja je pričala o sebi na hrvatskome pokazala veće jezično znanje nego ona koja je govorila o sebi.

Niti se uvijek priča kad se govori, niti

se uvijek govori kad se priča (može se i pismeno pričati o nečemu). Hrvatski bi jezik osiromašio da izgubi glagol koji ističe govornu stranu usmenoga kazivanja

time što bi ga zamijenio glagol pričati koji ističe sadržaj onoga o čemu se usmeno kazuje.

Zrinka Jelaska

STUPANJ, MINUTA I SEKUNDA

Stupanj, minuta i sekunda često su upotrebljavane riječi, ne samo u mjeriteljstvu i pojedinim strukama nego i u svakodnevnom životu. Pa ipak, nije rijetka neispravna upotreba naziva i znakova tih mjernih jedinica.

Riječ *stupanj* nije u hrvatskom jeziku nešto novo. Rabi ga već Belostenec u svom *Gazofilaciju* (u obliku *stupina* i *stupaj*),¹ a Šulek ga nedvojbeno upotrebljava,² dok za *stepen* nema ozbiljnije potvrde u hrvatskih pisaca.

Riječi *minuta* i *sekunda* su u hrvatskom jeziku u ženskom rodu, dakle "ta minuta", "ta sekunda", a ne u muškom, kako se to ponekad čuje. Drugi izrazi, kao što su čas, časak, hip, tren i dr. nisu se ustalili kao nazivi mjernih jedinica.

Stupnjevi, minute i sekunde nazivi su mjernih jedinica, izvorno stari više od dva tisućljeća. Potječu iz vremena kada je kao mjerna jedinica odabiran dio mjerila, mjerke ili ljestvice mjerne sprave. Dijelovi su tih mjernih ljestvica nazivani djelećima, stupnjevima, podiocima, koracima itd.

Mjeriteljstvo se već gotovo dva sto-

ljeća za određivanje mjernih jedinica ne oslanja na mjere i mjerne sprave, nego za jedinice traži oslonce u prirodi, dakle bira određene vrijednosti pripadne fizikalne veličine. Radi pouzdanosti navođenja mjernih podataka nazivi su i znakovi suvremenih mjernih jedinica jednoznačni, težeći načelu *jedna jedinica – jedan naziv – jedan znak*.³ Veće i manje jedinice tvore se od polazne jedinice desetnim postupkom. Ipak, tradicija je bila tako jaka da su se u nazivlju nekoliko suvremenih mjernih jedinica zadržali stari nazivi i nedesetni postupak dijeljenja na manje dijelove. Stupnjem, minutom i sekundom nazivaju se danas po *dvije* mjerne jedinice određene međunarodnim normama i normama pojedinih zemalja⁴ te državnim zakonima.⁵ Dijelom su zadržani i vrlo stari znakovi tih jedinica.

Stupanj (lat. *gradus*, korak, stuba, stupanj; engl. *degree*, njem. *Grad*, franc. *degré*) bio je doskora naziv dijelova mnogih ljestvica. Danas je to naziv zakonite mjerne jedinice kuta, a označava se podignutim kružićem tijesno iza broja kojim je navedena brojčana vrijednost kuta. Primjerice, trideset stupnjeva označava se 30°. Stupanj je i dio naziva *Celzijeva*

¹ I. Belostenec, *Gazophylacium ... Zagrabiae MDCCXL*; pretisak: Liber i Mladost, Zagreb, 1972./73.

² B. Šulek, *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, Zagreb, 1874./75.; pretisak: Globus, Zagreb, 1990.

³ Trag se nedosljednosti u tom načelu očituje i u suvremenom normiranju i ozakonjenju dvaju znakova za *litru*, veliko /L/ i malo slovo /l/ (el).

⁴ Međunarodne norme ISO 1 000, i ISO 31-0 do ISO 31-13, hrvatska norma HRN ISO 1 000.

⁵ *Zakon o mjernim jedinicama*, Narodne novine br. 58 od 18. lipnja 1993.